

ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ У ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1991-1993 РР.).

У перші роки незалежності України на порядку денному гострим було питання про реакцію на спроби поставити під сумнів територіальну цілісність молодого держави. Передусім мова йшла про Автономну Республіку Крим. Фактично, український Крим міг бути анексований Російською Федерацією ще в перші роки незалежності України, однак цього не сталося. Водночас, з огляду на те, що сьогодні Кримський півострів перебуває під російською окупацією, було б доцільно розглянути, якими методами діяла Російська Федерація з метою підриву територіальної цілісності нашої держави.

У статті спростована позиція Російської Федерації, що анексія Кримського півострову в 2014 р. була зумовлена винятково необхідністю захисту прав російськомовного населення, яке проживало на цій території. Проаналізовано, як Російська Федерація висувала територіальні претензії до України від початку її незалежності, в той час, як легітимність української влади не ставилася під сумнів, а захищати в Криму необхідно було права українськомовного, а не російськомовного населення. Фактично, доведено, що в 2014 р. анексія території Автономної Республіки Крим Російською Федерацією була зумовлена не необхідністю захисту російськомовних мешканців, а стала продовженням експансіоністських планів, які розроблялися і втілювалися Російською Федерацією ще від 1991 р.

Ключові слова: Автономна Республіка Крим, Російська Федерація, анексія, територіальні претензії, суверенітет, шантаж, референдум, окупація.

У перші роки незалежності України на порядку денному гостро постало питання про реакцію на спроби поставити під сумнів територіальну цілісність молодого держави. Насамперед мова йшла про Автономну Республіку Крим. Фактично, український Крим міг бути анексований Російською Федерацією ще в перші роки незалежності України. Однак цього так і не сталося. З огляду на те, що сьогодні Кримський півострів перебуває під російською окупацією, було б доцільно розглянути, якими методами діяла Російська Федерація з метою підриву територіальної цілісності нашої держави.

Події на Кримському півострові активізували інтерес українських вчених до аналізу політики Російської Федерації стосовно Автономної Республіки Крим. Цьому питанню присвячують свої дослідження політологи (Т. Березовець, В. Бебик, В. Горбатенко, В. Ткаченко, В. Фесенко та ін.); юристи (Р. Губань, О. Задорожній, П. Захарченко, О. Мережко, Л. Тимченко, Л. Тимченко) та ін. Мало дослідженою залишається політика Російської Федерації щодо Автономної Республіки Крим у перші роки незалежності України. Вчені-політологи переважно зосереджуються на концептуальних засадах, в той час як вчені-юристи приділяють увагу переважно юридичним аспектам анексії. *Метою статті* є політологічний аналіз процесів, які відбувалися в Криму в перші роки отримання Україною незалежності.

Фактично відразу після проголошення незалежності Україною, Росія відверто заявила про свої територіальні претензії до неї. І, таким чином, нарешті маски було зірвано. Вже 28 серпня 1991 р. на шпальтах «Кримської правди» без дати була оприлюднена заява прес-секретаря Президента РРФСР. Причому зробити цю заяву прес-секретаря уповноважив особисто Президент. У заяві йшлося: «В разі припинення союзницьких відносин РРФСР залишає за собою право поставити питання про перегляд кордонів. Сказане стосується всіх сусідніх республік, за винятком трьох прибалтійських (Латвійської, Литовської, Естонської), державна незалежність яких вже визнана Росією, чим підтверджена вирішеність територіальної проблеми у двосторонніх відносинах». Навряд чи це можна назвати співпадінням, але на мітингу на Радянській площі в Сімферополі, який відбувся відразу після

заяви П. Вошанова, голова групи соціал-демократів А. С. Філатов викрикнув: «Слава Росії» [1, с. 1]. Далі учасники мітингу почали розмову про необхідність повернення Криму до складу Росії. А згодом, під прапорами Росії, підняттям рук голосували за повернення Криму до складу Російської Федерації [2, с. 1]. Коментуючи ситуацію, яка загострювалася в Криму Л. Кравчук заявив: «Крим є складова України. Процеси, які там відбуваються, стимулюються зовні, хоча навряд чи це спричинить, які-небудь кардинальні зміни. Ми просто не допустимо цього» [3, с. 2].

Вже 11 жовтня Верховна Рада України прийняла Закон України «Про відповідальність за діяльність, направлену на порушення територіальної цілісності України». Якщо в редакції від 28 жовтня 1989 р. ст. 62 Кримінального кодексу Української РСР звучала як «Публічні заклики до насильницьких повалення або зміни радянського державного і суспільного ладу, закріпленого Конституцією СРСР і Конституцією Української РСР, а також розповсюдження з цією метою матеріалів такого змісту» [4], то в редакції від 11 жовтня 1991 р. «Публічні заклики до насильницьких повалення чи зміни державного і суспільного ладу, а так само заклики та інші дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності України, або розповсюдження з цією метою матеріалів з закликами до таких дій». Причому покарання за дії передбачені ст. 62, фактично, не змінилося, якщо не враховувати інфляцію, яка вже набирала оберти. За зазначені вище дії передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років або штрафом у розмірі до десяти тисяч карбованців. У випадку ж вчинення таких дій повторно або організованою групою осіб, □ покарання збільшувалося до семи років або штрафу у розмірі до двадцяти тисяч карбованців. У випадку вчинення дій за завданням іноземних організацій або їх представників, □ передбачалося покарання строком до десяти років з конфіскацією майна або без такої. Причому в цьому випадку штраф не передбачався [5].

На прийняття змін до кримінального кодексу майже відразу відреагували російські депутати. Народний депутат СРСР і РСФСР, голова Демократичної партії Росії М. Травкін заявив, що до такого ієзуїтського закону не додумались би і комуністи. Він зауважив, що такий закон не можна було ухвалювати принаймні до 1 грудня, коли відбудеться референдум. Фактично, те ж саме повторив і голова партії Конституційних демократів, народний депутат Росії М. Астаф'єв. Народний депутат Росії, голова Російського християнсько-демократичного руху В. Аксючиц заявив: «До кримінальної відповідальності за цією статтею можуть бути притягнуті не лише ті люди, які пропонують альтернативу, але і всі, хто проголосує на референдумі проти незалежності України». У спільній заяві зазначених вище депутатів йшлося про те, що всі 3 партії виступають за союз колишніх республік [6, с. 1].

Окрилена підтримкою з боку Російської Федерації, правляча еліта Криму намагалася отримати від України якнайбільше повноважень, шантажуючи Україну виходом із її складу. Так, наприклад, голова російського товариства Криму А. Лось заявив, що в разі коли Україна наполягатиме на виході зі складу федеративної держави, російське товариство Криму вважає за необхідне оголосити республіку Крим суверенною державою у складі Союзу [7, с. 2]. про це свідчить і прийняття 4 вересня 1991 р. Верховною Радою Кримської АРСР Декларації про державний суверенітет Криму. Причому текст преамбули збільшував люфт для маневру кримської влади. У ньому, зокрема поруч стояли дві тези: «вважаючи Крим учасником Союзного договору» та «прагнучи створити правову демократичну державу (!) у складі України». А в п. 5 Декларації зазначалося, що Республіка самостійно визначає свій економічний статус, проводить фінансову, кредитну та інвестиційну політику, формує свій державний бюджет, встановлює порядок створення та використання валютного й інших фондів [8, с.1]. Після прийняття Декларації частина ангажованих Росією кримських депутатів почала активніше домагатися приєднання Криму до Російської Федерації. Так, народний депутат Кримської АРСР В. Межак заявив: «Багато кримчан віддаючи на референдумі свої голоси за відтворення республіки, думали, що нам повернуть те, що у нас вже було, тобто Кримську АРСР в складі Російської Федерації. І правильно думали,

вважаючи, що слово «відтворити» означає повернути втрачене у колишньому вигляді. Вкотре людей обманули партійно-бюрократичні діячі [9, с.2]». Більше того, В. Межак додав: «Нам потрібен всекримський референдум, на якому ми повинні зажадати повернути Крим в Росію» [10, с.1].

У той же час, сепаратистські настрої кримчан продовжували підігріватися з боку Російської Федерації. Так, голова Комітету у міжнародних справах і зовнішньоекономічних зв'язках Верховної Ради РРФСР Є. А. Амбарцумов відверто закликав до порушення територіальної цілісності України: «Ми відновили історичну справедливість відносно Прибалтійських республік, визнавши факт їх анексії у 1940 р. Але чому ж не виправляється несправедливість, яку вчинив М. С. Хрущов передавши своїм волонтаристським актом Крим з Росії до України? Можна пригадати, що Крим ніколи до цього не був українською областю, і українці жили там невеликою кількістю» [11, с. 3]. І навіть більше: «З урахуванням останніх змін Росія вирішила за можливе знову поставити питання про кордони» [11, с. 3]. В цей же час Російська Федерація через безпосередніх своїх агентів у Криму прагне провести референдум на території Криму про його статус. Народний депутат Кримської АРСР Ю. Мешков закликав усіх депутатів Верховної Ради КАРСР, які поділяють резолюцію мітингу, проведеного 22 вересня 1991 р. республіканським рухом Криму й одногосно підтриману всіма його учасниками, підписати разом вимогу про проведення не пізніше жовтня 1991 р. позачергової сесії Верховної Ради Кримської АРСР, на якій має бути розглянуте питання про проведення загального кримського референдуму з питання скасування актів 1954 р. про передачу Криму зі складу РРФСР до складу УРСР, як прийнятих без врахування думки кримчан [12, с. 3].

Російською владою був обраний досить цікавий хід □ погрожувати і шантажувати Україну не відверто (хоча і це не виключається, оскільки матеріали спеціальних служб України та Росії, із зрозумілих причин, нам невідомі), а через засоби масової інформації. Одним з таких прикладів є стаття спеціальних кореспондентів «Ізвестій» Е. Кондратова та В. Філіпова, яку вони опублікували у власній газеті, але яка згодом була передрукована «Кримською правдою». Вони повідомляли, що на одну з сесій Верховної Ради Криму його керівники мають намір запросити Б. Єльцина і Л. Кравчука, щоб дійти до спільного рішення про подальшу долю Криму. Автори статті запитували: «Чи не стане ситуація в Криму подібною до тієї, яка виникла в Придністров'ї?». У статті журналісти аналізували і можливість застосування Україною до Криму економічних санкцій. Однак, вони вирішили, що це викличе незадоволення півдня України, оскільки його населення «із співчуттям ставиться до того, що Крим хоче уникнути української державної самоізоляції» [13, с. 2]. Факт надання статусу автономного утворення Криму вони не лише не вітають, а навпаки розглядають його як трамплін для подальших дій спрямованих на відторгнення півострова від України: «На відміну від самоназваної Придністровської МРСР, статус Кримської АРСР узаконений самою Україною» [13, с. 2].

Народні депутати СРСР В. Більбасов, Ю. Кольцов, В. Подзірук, академік, член консультативного комітету ООН з науки і техніки В. Лабунов у зверненні до депутатів четвертої сесії Верховної Ради Кримської АРСР, зазначали, що вони не бачать нічого поганого в бажанні республік вести самостійно своє господарство, визнають ідеї суверенітету. Однак, зауважували вони, це дуже складний і суперечливий процес, особливо там, де існують територіальні суперечки. З огляду на це, вони дійшли до одностайної думки, що найефективнішим варіантом розвитку Криму може бути пов'язаний із утворенням вільної економічної зони на кшталт китайських провінцій. У зв'язку з цим пропонували залучити провідних експертів (як радянських, так й іноземних) до цього процесу. Достатньо оригінальним було завершення їх звернення: «Сподіваємося, що наш голос буде почутий і буде прийнятий. Іншого такого сприятливого моменту, за нашим глибоким переконанням, в Криму просто не буде [14, с. 1].

Вплив на ситуацію в Криму з боку Російської Федерації ще більше посилив сепаратистські настрої. Газета «Кримська правда» розпочала публікацію листів мешканців

Криму, які вимагали «негайно провести референдум про відміну акту 1954 р., про дарування Криму і виходу його із складу України». Для більшої переконливості в газеті писалося, що з такими вимогами виступало 37 осіб із села Софіївки Сімферопольського району, 30 із Керчі, 2224 із Сімферополя, 70 із Феодосії [15, с. 2].

Однак більшість кримських депутатів, незважаючи ні на російський тиск, ні на тиск п'ятої колони, не проголосували за проект закону про референдум. Тим паче не підтримали вони проведення референдуму про відміну акту 1954 р. На знак протесту проти цієї ситуації депутат Ю. Мешков покинув залу, залишивши решту, за його словами, «наодинці із своїм сумлінням». До нього приєдналося ще декілька депутатів [16, с. 1]. Однак, лідер п'ятої колони вирішив, що і цього замало. Тому він і члени республіканського руху Криму перед будівлею, в якій відбувалася сесія Верховної Ради Кримської АРСР, оголосили голодування, пояснюючи свій вчинок тим, що Верховна Рада Кримської АРСР відмовилася включати закон про референдум у порядок денний сесії. Він вимагав негайно прийняти закон про референдум, а також провести всекримський референдум про відміну акту 1954 р. до 1 грудня, призупинити у відповідності з Декларацією і Законом Кримської АРСР «Про органи державної влади» дію нормативних актів України, які не відповідають інтересам Криму, а також вимагав негайного прийняття Конституції та закону про вибори [17, с. 1].

Тиск на кримську владу з боку проросійських активістів наростав. Був створений блок «Народна опозиція», до складу якого ввійшли «Рух 20 січня», Республіканський рух Криму, «Демократична Таврида», Християнсько-демократичний рух, Російське товариство Криму, Севастопольське товариство культури імені Пушкіна, асоціація «Екологія і мир», клуб «Відродження Батьківщини». Представники цього блоку заявили, що хоча офіційно збирати підписи вони не можуть, оскільки кримські депутати не прийняли закону, але вони вирішили все одно збирати, щоб потім покласти на стіл перед кримським парламентом, перед парламентом Росії, України і сказати: «Ось що думають люди, давайте з'ясуємо думку решти» [18, с. 1].

У цей час керівництво Криму зайняло більш виважену позицію, яка ґрунтувалася на економічній доцільності. Так, голова Верховної Ради Криму М. Багров доручив групі економістів зробити розрахунки з трьох варіантів: Крим в складі України, в складі Росії, як незалежна республіка. Потрібно відзначити ґрунтовність дослідження. Ситуація прогнозувалася на основі 504 показників, які були взяті в динаміці, інтегровані в 28 факторів, що за ступенем їх значимості були розбиті на 4 групи. Економісти дійшли до висновку, що оптимальним варіантом було збереження status quo. Крим у складі Росії мав викликати погіршення по 9 показникам, в тому числі, забезпечення продуктами харчування та водою [19, с. 1]. В цьому інтерв'ю М. Багров окреслив і своє бачення статусу Криму. За його словами, необхідно, на законодавчому рівні визначити, що подібно до того, як в Україні діють її закони і Конституція, в Криму життя повинно бути регламентоване нашими законами і Конституцією, які узгоджуються з Конституцією і законами України, але мають право верховенства. Також він пропонував закріпити право Криму на всю власність і підписати договір про розмежування повноважень між Україною і Кримом [19, с. 1]. Схоже на те, що мали рацію ті, які стверджували ще на початку 1991 р., що партпарат шляхом підвищення статусу Криму хоче не тільки зберегти владу, а й посилити її [20, с. 2].

Натомість проросійські активісти, нехтуючи економічним фактором, взяли прямий курс на Росію. 1 листопада Ю. Мешков завершив голодування на площі перед Верховною Радою, оскільки, за його словами, було знайдено 66 чоловік (при необхідних 65) для того, щоб всупереч бажанню керівництва Верховної Ради Криму відбулося проведення позачергової сесії. Як написала Т. Рябчикова, справу вирішила телеграма із Севастополя, яка була підписана 15 депутатами [21, с. 1]. У той же час, Російська Федерація не залишала бажання зберегти спільну державу хоча б у складі Білорусії та України. 2 листопада 1991 р. з'їзд народних депутатів РСФСР звернувся до громадян Білорусії, Росії, України. Російські депутати закликали: «Звертайтеся до всіх своїх рідних, близьких, друзів, просто знайомих, які мешкають в Білорусії, Російській Федерації, і на Україні з мольбою не рвати кровну

спорідненість і єдність... Абсолютна незалежність наших республік - це незалежність сестер від братів, батьків від дітей, дідів від онуків» [22, с. 1].

Проросійські сили продовжували нагнітати ситуацію на півострові. У «Кримській правді» без авторства був опублікований матеріал, в якому йшлося, що за рішенням Кабміну і Міністерства оборони України з Криму терміново вивозиться зброя, боєприпаси, військові стратегічні запаси продовольства і пального. Автор матеріалу пояснював це тим, що питання про референдум в Криму фактично вирішене, цілком ймовірно, що його результати будуть не на користь України. Війська в Криму будуть обеззброєними, а військова техніка стане нерухомою грудю металу. Натомість є 2 полка національної гвардії - один в Сімферополі, а інший □ в Севастополі [23, с. 1]. Очевидно, аби зменшити напругу на півострові Верховна Рада України 29 квітня 1992 р. прийняла Закон України «Про статус Автономної Республіки Крим». В ст. 1 йшлося, що Республіка Крим є автономною складовою частиною України і самостійно вирішує питання віднесені до її компетенції Конституцією і законодавством України [24, с. 1-2]. Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про статус Автономної Республіки Крим» Закон України «Про статус Автономної Республіки Крим» окрім ст. 10 і 11 вводився в дію з дня його публікації. Ст. 10 і 11 набували чинності з дня створення Конституційного Суду України [25, с. 1-2].

У цих умовах представники кримської влади йдуть на ще більше загострення ситуації. Причому свої дії вони пояснюють вимушеним кроком, посиляючись при цьому на «зростаючу напругу між Україною і Росією» та «намагаючись стати консолідуючим фактором в їх взаємостосунках». Прикриваючись такою преамбулою Верховна Рада Республіки Крим проголосила утворення суверенної держави - Республіки Крим. В Акті про проголошення державної самостійності Республіки Крим, який був опублікований 6 травня 1992 р., йшлося, що Республіка Крим буде будувати свої зв'язки з іншими державами відповідно до міжнародного права на засадах рівноправ'я і взаємовигідного співробітництва. Водночас, в цьому акті зазначалося, що він набирає чинності з моменту його затвердження на загальнокримському референдумі [26, с. 1].

Одночасно Верховна Рада Криму прийняла Постанову «Про акт про проголошення державної самостійності Республіки Крим», в п. 3 якого містився заклик звернутися до Президента України, Верховної Ради України з пропозицією про укладення двостороннього Договору між Республікою Крим та Україною [27, с. 1]. Згодом з'явилася і Постанова Верховної Ради Криму «Про проведення загальнокримського референдуму». М. Багров її прийняття пояснював також тим, що кожен 8-й виборець Криму поставив підпис за проведення референдуму, тому місцева влада не може не рахуватися з цим фактом [28, с. 1]. Відповідно до зазначеної вище Постанови, референдум мав бути проведений 2 серпня 1992 р. Причому на нього мало бути винесено 2 питання: «Ви за незалежну Республіку Крим в союзі з іншими державами?» та «Ви затверджуєте «Акт про проголошення державної самостійності Республіки Крим?»» [29, с. 1].

Події в Криму не залишилися поза увагою центральної української влади. 6 травня відбулося засідання Президії Верховної Ради України. На ній було констатовано, що затверджений Верховною Радою Криму Акт суперечить положенням Конституції України щодо непорушності та цілісності її території, не відповідає конституційній нормі, відповідно до якої прийняття рішень з питань національно-державного влаштування республіки є винятковою компетентністю Верховної Ради України. Згодом свою позицію щодо цих подій висловила Верховна Рада України. У Постанові «Про політичну ситуацію, яка склалася у зв'язку з рішеннями, прийнятими Верховною Радою Республіки Крим 5 травня 1992 р.» Верховна Рада України, керуючись п. 31 ст. 97 постановила: 1. Визнати «Акт про проголошення державної самостійності Республіки Крим», Постанову «Про акт про проголошення державної самостійності Республіки Крим» та Постанову «Про проведення загальнокримського референдуму», які були прийняті Верховною Радою Республіки Крим 5 травня 1992 р, такими, які суперечать Конституції України. 2. Призупинити дію зазначених

вище постанов як таких, які суперечать Конституції України. З Верховній Раді Республіки Крим до 20 травня 1992 р. відмінити свої постанови (про які йшлося вище). І, нарешті в п. 5 Президенту України пропонувалося вжити невідкладних заходів по відновленню конституційного правопорядку в Автономній Республіці Крим [30, с. 1].

Достатньо показовою на ситуацію, що склалася, стала реакція основних політичних гравців. М. Багров поставив під сумнів прийнятий акт. Він заявив, що Закон Кримської АРСР «Про референдум» до цього часу не був опротестований ні вищими органами державної влади України, ні Генеральним прокурором України. Відповідно, він не суперечить Конституції України. Декларація про Державний суверенітет Криму також ніким не була визнана неконституційним документом [31, с. 1-2]. А командуючий Чорноморським флотом І. Касатонов на прес-конференції назвав акт про проголошення державної самостійності Республіки Крим «сильним документом» [32, с. 1]. Віце-Президент РФ А. Руцкой заявив, що референдум в Криму має відбутися і нікому не вдасться заборонити його силою чи погрозами [33, с. 3]. У цю ситуацію втрутився і російський парламент. 21 травня ним була прийнята Постанова «Про правову оцінку рішень вищих органів державної влади РСФСР по зміні статусу Криму, прийнятих в 1954 р.». Відповідно до неї Постанова Президії Верховної Ради і Ради Міністрів РСФСР про передачу Кримської області до складу України визнана такою, яка не має юридичної сили [34, с. 2].

Ситуація набирала обертів і 6 травня 1992 р. була прийнята Конституція Республіки Крим. В п. 2 ст. 1, зокрема зазначалося: «Республіка в особі її державних органів і посадових осіб реалізує на своїй території всі повноваження за винятком тих, які вона добровільно делегує Україні». У ст. 9 йшлося, що Республіка Крим входить до складу держави Україна і визначає за нею свої взаємини на основі Договору і угод. Більше того, в Конституції навіть закріплювалася міжнародна правосуб'єктність республіки. У ст. 10 було зазначено, що Республіка Крим самостійно вступає у взаємини з іншими державами, організаціями, реалізує з ними на основі угод взаємовигідне співробітництво [35, с. 2-4]. І на підтвердження цієї тези повідомлялося, що між Росією та Кримом встановлюються не лише економічні, але й міжпарламентські контакти. Згодом Верховна Рада Криму звернулася до Президентів і парламентів Росії та України з тим, щоб вони прискорили розгляд питання про подвійне громадянство [36, с. 1].

У цьому аспекті цікавою є позиція політичних еліт щодо здобуття незалежності колишніми радянськими республіками. Так, Голова Ради Національностей російського парламенту Р. Абдулатипов заявив: «Тепер ми вступили у різні держави, хоча про наше на те бажання, знову-таки, нормально ніхто не запитував, а всі ці розмови про референдум, про волю народу □ пустий звук» [37, с. 1]. Посол України в РФ В. Крижановський заявив, що викликає стурбованість, коли віце-президент з вражаючою послідовністю говорить про приналежність Криму РФ, аргументуючи це тим, що земля півострова полита російською кров'ю [38, с. 1]. Така риторика стривожила українську владу. Тому на зустрічі з головою парламенту РФ Р. Хасбулатовим Л. Кравчук підкреслив, що для розвитку добросусідських україно-російських відносин «необхідно припинити і розмови і діяльність органів державної влади направлені на порушення територіальної цілісності України» [39, с. 1].

Отже, можна спростувати позицію Російської Федерації, що анексія Кримського півострову в 2014 р. була зумовлена винятково необхідністю захисту прав російськомовного населення, яке проживало на цій території. Як ми бачимо, Російська Федерація висувала територіальні претензії до України від початку її незалежності, в той час, як легітимність української влади не ставилася під сумнів, і в той час, коли захищати права в Криму необхідно було україномовне, а не російськомовне населення. Таким чином, в 2014 р. анексія території Автономної Республіки Крим Російською Федерацією була зумовлена не необхідністю захисту російськомовних мешканців, а стала продовженням експансіоністських планів, які розроблялися і втілювалися Російською Федерацією ще від 1991 р. Подальші наукові дослідження питань російської політики стосовно України, потрібно досліджувати та аналізувати, щоб в майбутньому попередити повторення кримського сценарію.

Використана література:

1. Вощанов П. Заява прес-секретаря Президента РРФСР // Кримська правда. 28 серпня 1991. С. 1.
2. Суханова С. «Корупції □ ні, Союзу □ так!» під таким гаслом пройшов мітинг на площі Радянській // Кримська правда. 29 серпня 1991. С. 1.
3. Кондратов Э. Филиппов В. Полуостов Крым // Кримська правда. 10 жовтня 1991. С. 2.
4. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про затвердження Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1989 року "Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів Української РСР"» // Відомості Верховної Ради УРСР від 09.11.1989 1989 р. № 45, стаття 633.
5. Закон України «Про відповідальність за діяльність, спрямовану на порушення територіальної цілісності України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N51, ст. 720
6. Российские депутаты в Крыму // Кримська правда. 23 жовтня 1991. С. 1.
7. Лось А. Про парад суверенітетів // Кримська правда. 3 вересня 1991. С. 2.
8. Декларація про державний суверенітет Криму // Кримська правда. 6 вересня 1991. С. 1.
9. Межак В. Повернути Крим в Росію // Кримська правда. 12 вересня 1991. С. 2.
10. Декларація про державний суверенітет Криму // Кримська правда. 6 вересня 1991. С. 1.
11. Амбарцумов Є. А. Погляд на Крим з Білого дому // Кримська правда. 21 вересня 1991. С. 3.
12. Мешков Ю. До депутатів Верховної Ради Кримської АРСР // Кримська правда. 25 вересня 1991. С.3.
13. Кондратов Э. Филиппов В. Полуостов Крым // Кримська правда. 10 жовтня 1991. С. 2.
14. Большасов В., Кольцов Ю., Подзирук В. Обращение к депутатам 4-й сессии Верховного Совета Крымской АССР // Кримська правда. 22 жовтня 1991. С. 1.
15. Рябчикова Т. Как решим так и будет? // Кримська правда. 22 жовтня 1991. С. 2.
16. Рябчикова Т. Теперь и у нас есть табло // Кримська правда. 24 жовтня 1991. С. 1.
17. Рябчикова Т. Остались крайние методы? // Кримська правда. 25 жовтня 1991. С. 1.
18. Сагатовский В. Н. Чего добивается «народная оппозиция» // Кримська правда. 31 жовтня 1991. С. 1.
19. Багров Н. В. Важнее всего □ стабильность // Кримська правда. 31 жовтня 1991. С. 1.
20. Клименко А., Козубський В., Форманчук А. Референдум: кому що вигідно? // Кримська правда. 17 січня 1991. С. 2.
21. Рябчикова Т. Неизбежное стало неизбежным. Короткое послесловие к голодовке на площади // Крымская правда. 5 ноября 1991. С. 1.
22. Постановление съезда народных депутатов Российской советской Федеративной Социалистической Республики об обращении съезда народных депутатов РСФСР к гражданам Беларуси, России, Украины // Крымская правда. 23 ноября 1991. С. 1.
23. Сенсация: из Крыма вывозят оружие и стратегические запасы // Крымская правда. 4 апреля 1992. С.1.
24. Закон Украины «О статусе Автономной Республики Крым» // Крымская правда. 6 мая 1992. С. 1-2.
25. Постановление Верховного Совета Украины «О порядке введения в действие Закона Украины «О статусе Автономной Республики Крым» // Крымская правда. 6 мая 1992. С. 1-2.
26. Акт о провозглашении государственной самостоятельности Республики Крым // Крымская правда. 6 мая 1992. С. 1.

27. Постановление Верховного Совета Крыма «Об акте о провозглашении государственной самостоятельности Республики Крым» // Крымская правда. 6 мая 1992. С. 1.
28. Багров Н. В. Заявление Председателя Верховного Совета Республики Крым // Крымская правда. 7 мая 1992. С. 1.
29. Постановление Верховного Совета Крыма «О проведении общекрымского референдума» // Крымская правда. 7 мая 1992. С. 1.
30. Постановление Верховного Совета Украины «О политической ситуации, сложившейся в связи с решениями, принятыми Верховным Советом Республики Крым 5 мая 1992 г.» // Крымская правда. 15 мая 1992. С. 1.
31. Багров Н. В. Выступление председателя Верховного Совета Крыма на сессии Верховного Совета Украины // Крымская правда. 15 мая 1992. С. 1-2.
32. Касатонов И. В. Пресс-конференция командующего ЧФ // Крымская правда. 8 мая 1992. С. 1.
33. Руцкой А. Я с горечью и тревогой смотрю на действия украинских политиков // Крымская правда. 21 мая 1992. С. 3.
34. Постановление Верховного Совета РФ «О правовой оценке решений высших органов государственной власти РСФСР по изменению статуса Крыма, принятых в 1954 г.» // Крымская правда. 22 мая 1992. С. 2.
35. Конституция Республики Крым принята седьмой сессией Верховного Совета Крыма 6 мая 1992 г. // Крымская правда. 13 мая 1992. С. 2-4.
36. Рябчикова Т. Россия и Крым // Крымская правда. 21 ноября 1992. С. 1.
37. Рябчикова Т. Рядом // Крымская правда. 26 ноября 1992. С. 1.
38. Посол Украины в России критикует Александра Руцкого // Крымская правда. 13 февраля 1993. С. 1.
39. Кравчук призывает прекратить разговоры и действия органов власти в России направленные на нарушение территориальной целостности Украины // Крымская правда. 23 марта 1993. С. 1.

Suddia Yu. *Politics of the Russian Federation on the Autonomous Republic of Crimea in the First Years of Independence of Ukraine (1991-1993 pp.)*

In the first years of Ukraine's independence, on the agenda, a sharp question arose about the reaction to attempts to cast doubt on the territorial integrity of the young state. First of all it was a question of the Autonomous Republic of Crimea. In fact, the Ukrainian Crimea could have been annexed to the Russian Federation even in the first years of Ukraine's independence. However, this never happened. At the same time, given that today the Crimean peninsula is under Russian occupation, it would be advisable to consider the methods used by the Russian Federation to undermine the territorial integrity of our state.

In this article, the position of the Russian Federation that the annexation of the Crimean peninsula in 2014 was conditioned solely by the need to protect the rights of the Russian-speaking population living in this territory has been denied. It is analyzed how the Russian Federation put forward territorial claims to Ukraine since the beginning of its independence, while the legitimacy of the Ukrainian authorities was not questioned, and at the time when the rights in Crimea were to be protected, it was necessary to speak Ukrainian-speaking, not Russian-speaking population. Thus, in fact, it has been proved that in 2014 the annexation of the territory of the Autonomous Republic of Crimea by the Russian Federation was conditioned not by the need to protect Russian-speaking residents, but as a continuation of expansionist plans that had been developed and implemented by the Russian Federation since 1991.

Keywords: Autonomous Republic of Crimea, Russian Federation, annexation, territorial claims, sovereignty, blackmail, referendum, occupation.